

EXPRESSIÓ ARTÍSTICA

1 Presentació

Expressar-se artísticament implica utilitzar mitjans i procediments artístics per a representar i comunicar idees, sentiments o emocions. Aquests mitjans són múltiples i variats, i es configuren en llenguatges que tenen codis propis. En l'assignatura Expressió Artística s'incidirà en el llenguatge plàstic, visual i audiovisual, però integrant al seu torn altres llenguatges de creació en processos que dissolguen els límits disciplinaris.

L'expressió artística requereix conèixer els elements que configuren el llenguatge plàstic, visual i audiovisual per a poder generar processos complexos que posen en relació forma i contingut. La creació espontània té un valor pedagògic inqüestionable, però en el context de l'educació formal es fa indispensable evidenciar uns aprenentatges lligats a l'adquisició d'unes competències i uns sabers bàsics. D'aquesta manera, expressar-se artísticament implica no només l'ús i l'experimentació amb mitjans i procediments artístics, sinó que aquest ús estiga supeditat a una intencionalitat que vaja guiant el procés creatiu.

En una societat en què les imatges juguen un paper determinant a l'hora de configurar el nostre imaginari, és fonamental desenvolupar processos formatius al llarg de tots els nivells educatius que posen el focus en l'alfabetització visual. Tindre recursos per a pensar críticament el món que ens envolta implica activar processos que conjuguen la dimensió cognitiva, procedimental i actitudinal. Es tracta, en definitiva, no només de fer artísticament, sinó de pensar artísticament. Les pràctiques artístiques com a formes de pensament es converteixen així en el context educatiu en artefactes per a pensar.

Aquesta matèria ha de proporcionar a l'alumnat, per tant, recursos i eines per a identificar els codis propis del llenguatge i, també, per a poder analitzar i detectar estereotips, prejudicis, convencionalismes i missatges que atempten contra la diversitat personal i cultural.

Així mateix, dins del procés creador i expressiu, tota producció artística adquireix sentit quan és exposada, apreciada, analitzada i compartida amb un públic. D'ací la importància d'organitzar activitats en què l'alumnat es convertisca en espectador no només de les produccions alienes, sinó també de les pròpies. Això contribuirà a la seua formació integral i al desenvolupament de la humilitat, l'assertivitat, l'empatia, la maduresa emocional, personal i acadèmica, l'autoconfiança i la socialització; en definitiva, al desenvolupament de la intel·ligència emocional, que li permetrà preparar-se per a aprendre dels errors i per a reconèixer tant les emocions pròpies com les d'altres persones.

Aquesta matèria suposa la continuïtat de l'assignatura Educació Plàstica, Visual i Audiovisual, amb la intenció d'aprofundir, fonamentalment, en aspectes procedimentals, però sense perdre de vista la triple dimensió. Encara que el treball d'anàlisi de l'entorn artístic és fonamental en tot procés creatiu, aquesta matèria incideix especialment en la pràctica artística, és a dir, a oferir a l'alumnat tècniques, materials i procediments que li permeten enriquir la seua experiència de creació.

La matèria d'Expressió Artística, per la seua transversalitat, facilita l'assoliment i el desenvolupament dels objectius generals d'etapa, ja que promou una actitud oberta i col·laborativa, i una acció contínua que impulsa la construcció d'una cultura artística sostenible, igualitària i integradora.

Es desenvolupen a continuació cinc competències específiques articulades al voltant dels quatre components de la competència clau consciència i expressió culturals i a la resta de les competències clau del currículum. Per a aquest fi també s'han seleccionat uns sabers bàsics

agrupats en tres blocs diferenciats: 1. Analitzar, 2. Representar, 3. Compartir, i els respectius subblocs i grups de sabers; unes situacions d'aprenentatge que afavoreixen l'adquisició i el desenvolupament de les competències específiques, i uns criteris d'avaluació que integren al seu torn coneixements, destreses i actituds.

2 Competències específiques

2.1. Competència específica 1

CE1. Representar idees, sentiments i emocions en propostes creatives, seleccionant tècniques, materials i mitjans artístics adequats a la finalitat comunicativa.

2.1.1 Descripció de la competència 1

La matèria Expressió Artística es fonamenta en els processos d'elaboració de propostes creatives que comuniquen tant sentiments i emocions com idees que transmeten intencions preestablides, és a dir, diferencia entre l'autoexpressió i la intencionalitat comunicativa. Per aconseguir-ho, l'alumnat necessitarà comptar amb un repertori creixent de recursos expressius, derivat de l'experimentació amb multiplicitat de tècniques, mitjans, suports i llenguatges, tant gràfics/plàstics com digitals, audiovisuals, multimodals i altres formats propis de la contemporaneïtat.

Aprendre a comunicar idees, sentiments i emocions implica travessar un procés d'abstracció que permeta establir connexions significatives entre forma i contingut. Tota comunicació implica una voluntat per transmetre un missatge que ha de ser descodificat pel receptor. En aquest sentit és fonamental aprofundir en el coneixement tant dels elements que configuren el codi visual (forma, color, llum, composició) com dels canals de transmissió de missatges visuals (mitjans a través dels quals percebem les imatges). Així mateix la selecció de tècniques i materials es farà també tenint en compte criteris que reforcen el significat que volem atorgar a les diferents propostes.

Per a estimular la creativitat es partirà de l'experimentació i de la cerca de relacions amb els elements formals i comunicatius de propostes creatives alienes. D'això es derivarà la reflexió que conduïska a la presa de decisions, justificant i argumentant la selecció dels mitjans més adequats a la finalitat expressiva de les produccions i projectes propis.

2.2. Competència específica 2

CE2. Analitzar la dimensió ètica, estètica i comunicativa de les propostes creatives pròpies establint relacions amb referents artístics i culturals diversos des d'una perspectiva inclusiva.

2.2.1 Descripció de la competència 2

L'acostament a referents artístics diversos és necessari no només com a element indispensable per a adquirir un bagatge cultural cada vegada més ric, sinó com a estímul per a les creacions pròpies. Desenvolupar el criteri estètic a través de l'anàlisi de propostes alienes implica enriquir la mirada personal, així com aprendre a valorar la multiplicitat, la diversitat i la complexitat del teixit cultural i artístic.

La dimensió ètica implica la integració d'una categoria axiològica que permeta establir valoracions i interpretacions d'acord amb criteris d'inclusivitat, per tal de poder detectar i qüestionar aquelles representacions que fomenten estereotips, prejudicis o discriminacions de qualsevol ordre.

La creativitat es nodreix de la capacitat d'establir relacions entre elements diversos, i per a això, l'alumnat hauria de ser capaç d'identificar els aspectes configuratius propis de les obres en la seua dimensió comunicativa, comprenent les raons de la producció artística per a contrastar-les amb la pròpia intencionalitat creativa i utilitzar-los en la seua potencial expressió.

En l'acostament als referents serà fonamental el context i comprendre la dimensió ètica que necessàriament subjau a qualsevol producció creativa, fet que propiciarà en l'alumnat no només una actitud reflexiva i crítica en la seua mirada personal cap a propostes creatives, sinó el seu compromís

cap a una producció artística pròpia compromesa amb el present i els seus reptes, amb la inclusivitat i la sostenibilitat, amb les temàtiques de rellevància social i la intenció d'aportar artísticament amb produccions lliures de prejudicis i estereotips.

2.3. Competència específica 3

CE3. Emprendre processos de creació artística que promoguen la transversalitat de la cultura i les arts, la seua connexió amb multiplicitat de sabers i la seua relació amb els reptes del segle XXI.

2.3.1. Descripció de la competència 3

Aquesta matèria suposa una oportunitat per a explorar les possibilitats transversals de les arts, pel seu caràcter experimental i analític, que convida a connectar diferents disciplines, siga des d'una perspectiva temàtica, de recursos i processos, com a detonant o com a hibridació de sabers.

Fins i tot partint del contingut propi de les assignatures artístiques, que es recullen de les etapes anteriors amb Educació Plàstica, Visual i Audiovisual, és indubtable que en les produccions creatives, especialment les contemporànies, les fronteres entre disciplines es desdibuixen i s'interconnecten multiplicitat de sabers, fet que genera sinergies entre especialitats.

Els processos de creació artística es transformen així en processos d'investigació que impliquen l'experimentació amb estratègies metodològiques diverses i posen en relació coneixements que d'una altra manera romanen compartimentats en disciplines aïllades.

Aquesta mirada aperturista afavoreix incorporar temàtiques de rellevància social que afecten totes les disciplines, l'alumnat i a la societat, promovent la connexió amb el seu entorn i els reptes que suposa i valorant les possibilitats de les pràctiques artístiques per a representar o donar resposta a aquests reptes.

2.4. Competència específica 4

CE4. Compartir les produccions artístiques pròpies a través de diferents canals i contextos, justificant la selecció d'idees, tècniques, eines i processos, tenint en compte les característiques del públic destinatari i promovent la participació en la vida cultural de l'entorn.

2.4.1 Descripció de la competència 4

Si partim que tota producció artística adquireix sentit quan és exposada, apreciada, analitzada i compartida amb un públic, resulta indispensable planificar aquesta difusió.

Per a això és important l'actitud inclusiva, adequant els mitjans i canals de difusió al perfil del públic destinatari de la producció artística. En aquest sentit l'anàlisi del context és fonamental per a poder generar propostes que donen resposta a necessitats concretes i tinguen en compte les característiques personals i socials de l'entorn.

En la fase d'exposició es farà necessari justificar les produccions pròpies, individuals i col·lectives, sobre la base dels criteris que s'han seguit, argumentant les decisions preses des de les tres dimensions estructurals: ètica, estètica i comunicativa. Aquesta justificació aportarà a l'alumnat la capacitat d'argumentar, amb assertivitat, humilitat, empatia i autoconfiança, desenvolupant una actitud oberta per a rebre les opinions alienes, aprendre dels seus errors i plantejar propostes de millora sobre les seues produccions.

2.5. Competència específica 5

CE5. Valorar la contribució de la pràctica artística al desenvolupament social, cultural i econòmic, i a la construcció de la identitat individual i col·lectiva, identificant els seus múltiples llenguatges i àmbits d'aplicació.

2.5.1 Descripció de la competència 5

Donada la importància de la cultura visual i audiovisual en l'imaginari actual de la societat, és indispensable l'alfabetització visual de l'alumnat perquè pugui fer un ús conscient tant com a usuari com en el seu paper de productor artístic. Per a això és imprescindible dotar-li de recursos per a aproximar-se críticament al món que l'envolta, relacionant la seua pròpia individualitat amb el seu context. Haurà de conèixer la diversitat de llenguatges i àmbits d'aplicació de les pràctiques artístiques, relacionant-los amb el seu entorn i les seues necessitats comunicatives.

A més, serà important comprendre que, més enllà de la funció estètica i expressiva de les manifestacions artístiques existeix una dimensió econòmica, professional i social que confereix a les arts un paper fonamental en la comprensió i interpretació de la complexitat del present i els seus reptes.

En aquest nivell educatiu, aquesta matèria hauria d'oferir a l'alumnat una possible eixida professional, i poder valorar els diferents àmbits d'aplicació professional de les arts i les disciplines creatives com a possibilitat laboral.

- 3 Connexions de les competències específiques entre si, amb les competències d'altres àrees/matèries i amb les competències clau (per al conjunt de les competències de l'àrea/matèria)

3.1 Relacions o connexions amb les competències clau (CC)

Les Competències Específiques, que s'articulen a partir de la competència clau "Consciència i expressió culturals", abasten sabers contextualitzats que incrementen la consciència de l'alumnat, habilitats que desperten els seus talents i interessos, i actituds positives que es promouen a través de la pràctica artística. Així mateix, la matèria Expressió Artística, per la visió transversal en la qual incideixen les seues competències específiques, estableix connexions amb la majoria de competències clau. La competència clau Comunicació lingüística suposa expressar-se de manera oral i escrita en múltiples situacions comunicatives, i també estar disponible per al diàleg crític i constructiu. La Competència digital implica l'activació de destreses relacionades amb la utilització de recursos tecnològics tant en els processos de creació com en els processos de comunicació de l'experiència artística. La competència clau Emprenedora requereix per a la seua consecució de la participació en el disseny i implementació d'un procés de treball que desenvolupe la capacitat d'anàlisi, planificació, organització i gestió, sabers fonamentals inherents a la matèria que ens ocupa. Finalment, la competència clau Personal, social i d'aprendre a aprendre implica l'habilitat de fer front a la incertesa i la complexitat inherents a tot procés creatiu, així com a col·laborar amb els altres de manera constructiva en processos col·lectius i a estar receptiu a formes culturals i artístiques diverses.

3.2 Relacions o connexions amb les altres competències específiques (CE)

Les competències específiques de la matèria Expressió Artística es retroalimenten sense seguir necessàriament un ordre seqüencial, tret de la CE4, ja que el moment de compartir implica la realització prèvia d'un projecte artístic. La resta de CE es vinculen amb diferents moments de tot procés creatiu, que no succeeixen només una vegada, sinó que travessen la creació artística en totes les seues fases, i això possibilita analitzar i reconduir, si fora necessari, aquest procés. Així, la fase d'anàlisi que representa la CE2 acompanyarà el procés d'experimentació (CE1) i creació (CE3), ja que sense l'estudi dels principis formals i els referents no es poden extraure conclusions per a seleccionar els elements que conformen la producció artística. Compartir (CE4) implica tindre en compte tot el treball previ per a poder triar els mitjans i els canals més adequats per a les característiques de l'element creatiu. Finalment, la CE5, valorar la contribució de la pràctica artística, s'anirà adquirint al mateix temps que s'interioritzen i es posen en pràctica la resta de competències.

3.3 Relacions o connexions amb les CE d'altres àrees de l'etapa

Les competències específiques d'Expressió Artística es vinculen amb altres matèries

presentes en 4t de l'ESO des del punt de vista que la creació artística en general, i especialment les pràctiques artístiques contemporànies, estableixen connexions amb multiplicitat de sabers. Per tant, qualsevol coneixement o saber específic és susceptible de poder vehicular o detonar una proposta artística: economia, medi ambient, ciència, humanitats o tecnologia, entre d'altres. És especialment rellevant el vincle que s'estableix amb l'optativa de Música per les seues connexions artístiques, i també amb les matèries lingüístiques, atés que el component comunicatiu està íntimament lligat a l'expressió, tant en la creació com en el moment de compartir, argumentant les decisions preses i rebent les valoracions alienes. Així mateix, atesa la importància de la connexió d'Expressió Artística amb els reptes del segle XXI, que han de tindre's en compte pel que fa a referents temàtics, estètics, procedimentals i contextuals, s'estableix una connexió natural amb Educació en Valors Cívics i Ètics, quant a la resolució de conflictes de manera democràtica o a la formació de la ciutadania.

4 Sabers bàsics

Els sabers bàsics de la matèria Expressió Artística, necessaris per a adquirir les diferents competències específiques, s'estructuren a partir de tres blocs de continguts conceptuals, procedimentals i actitudinals.

El Bloc 1, «Anàlisi», s'articula entorn de les tres dimensions d'anàlisi de les manifestacions artístiques que permeten aprofundir en la relació entre forma i contingut, i fer conscients processos de creació que d'una altra manera no podrien evidenciar-se: la dimensió estètica, la dimensió ètica i la dimensió comunicativa. La dimensió estètica (subbloc 1.1) recull els continguts necessaris per a desenvolupar la sensibilitat i la capacitat de l'alumnat per a relacionar-se amb si mateix i amb el món. Es concreta en els elements formals que conformen el codi del llenguatge plàstic, visual i audiovisual, així com aspectes relacionats amb estils i corrents artístics sorgits a partir del segle XX i la cultura visual i audiovisual contemporània. La dimensió ètica (subbloc 1.2) agrupa els sabers que requereix l'adquisició de principis i valors d'acord amb els reptes i els desafiaments del món contemporani, la importància del respecte a la diversitat cultural i al dret a la participació en la vida cultural. Finalment, la dimensió comunicativa (subbloc 1.3) reuneix els coneixements relatius a la intencionalitat i les funcions dels diferents llenguatges artístics i a la lectura crítica d'imatges, així com als diferents àmbits d'aplicació de les arts.

El Bloc 2, «Representació», té un caràcter eminentment pràctic i s'estructura entorn de tres subblocs relatius als elements indispensables per al desenvolupament de produccions creatives que preveuen tant producte final com procés creatiu, i tant aspectes formals com aspectes conceptuals. Les tècniques i els procediments de creació artística (subbloc 2.1) es refereixen tant a l'àmbit de la creació gràficoplàstica com a la creació audiovisual, als llenguatges de la contemporaneïtat artística i a les aplicacions digitals. Els processos de treball (subbloc 2.2) preveuen la planificació i l'organització del procés creatiu per fases i a través de diferents estratègies metodològiques. Finalment, els eixos temàtics (subbloc 2.3) ofereixen a l'alumnat la capacitat per a relacionar les seues pròpies creacions amb els reptes del segle XXI, així com entendre i integrar la transversalitat i la dimensió social de les arts.

El Bloc 3, «Comunicació i difusió» presenta els mitjans gràfics, així com visuals i audiovisuals a través dels quals es pot compartir el producte creatiu (subbloc 3.1). D'altra banda, inclou les estratègies comunicatives (subbloc 3.2) que integren la terminologia específica de l'àrea i proporcionarà a l'alumnat recursos per a argumentar i justificar les seues idees entorn de les manifestacions artístiques, tant pròpies com alienes. Finalment, Espais culturals i artístics (subbloc 3.3), es refereix a la identificació d'aquests diferents espais i a les connexions que cal establir amb l'entorn i amb les possibilitats que aquest ofereix. Es recull així mateix el dret a la participació en la vida cultural i la idea de democratització cultural.

BLOC 1. ANÀLISI CE1, CE2, CE5
SB 1.1. DIMENSIÓ ESTÈTICA
<ul style="list-style-type: none">● Elements formals: llenguatge visual i audiovisual. Elements morfològics (punt, línia, pla, color, textura, llum), dinàmics (moviment, ritme, tensió) i escalars (dimensió, format, escala i proporció).● Estils i corrents artístics a partir del segle XX. Avantguardes artístiques. Propostes interdisciplinàries.● Cultura visual i audiovisual contemporània. La imatge en el món contemporani. Publicitat i contrapublicitat. Disseny disruptiu. Fotografia i identitat.
SB 1.2. DIMENSIÓ ÈTICA
<ul style="list-style-type: none">● Elements ètics en la representació. Perspectiva de gènere, multiculturalitat, sostenibilitat, diversitat estètica.● Respecte cap a la diversitat cultural.● Els reptes del segle XXI i la seua presència en l'art.● Dret a la participació en la vida cultural.
SB 1.3. DIMENSIÓ COMUNICATIVA
<ul style="list-style-type: none">● Elements comunicatius i expressius de la imatge. La comunicació visual.● Finalitat i intencionalitat de les imatges. Funció de les imatges: expressiva, estètica, exhortativa, etc.● Lectura crítica de les imatges. Veritat i postveritat.● Àmbits d'aplicació. Professions i estudis vinculats a la producció cultural i artística. Publicitat Disseny gràfic, de producte, de moda, d'interiors i escenografia.● Llenguatges artístics. Interaccions entre disciplines.● La dimensió social de l'art.

BLOC 2. REPRESENTACIÓ CE1, CE3
SB 2.1. TÈCNiques I MATERIALS DE CREACIÓ ARTÍSTICA
<ul style="list-style-type: none">● Tècniques i procediments de representació artística. Tècniques gràficoplàstiques. Mitjans visuals i audiovisuals. Animació. Videoart. Aplicacions digitals. Llenguatges de creació contemporània. Pràctiques artístiques multidisciplinàries. El gest i l'instrument.● Materials de creació artística. Sostenibilitat. Qualitats i possibilitats comunicatives. Possibilitats del context. Relació entre material i significat. L'art del reciclatge. Prevenció i gestió responsable de residus.
SB 2.2. PROCESSOS DE TREBALL
<ul style="list-style-type: none">● Estratègies i processos de pensament creatiu i divergent.

- Organització del procés creatiu.
- Criteris de planificació de projectes. Fases de treball i estratègies metodològiques. Estratègies de gestió del treball en equip.

BLOC 3. COMUNICACIÓ I DIFUSIÓ CE4
SB 3.1. MITJANS GRÀFICS, DIGITALS I AUDIOVISUALS
<ul style="list-style-type: none">● Mitjans i canals de registre i difusió digitals. Normativa d'ús vigent. Drets d'autoria.● Relatoria gràfica. Mètodes de registre, difusió i avaluació gràfics i audiovisuals.
SB 3.2. ESTRATÈGIES COMUNICATIVES
<ul style="list-style-type: none">● Terminologia específica de l'àrea.● Estratègies per a l'argumentació i la justificació de criteris.● Assertivitat, capacitat d'escolta i llenguatge inclusiu.
SB 3.3. ESPAIS CULTURALS I ARTÍSTICS
<ul style="list-style-type: none">● Museus i centres de producció cultural i artística.● Teatres, cinemes i auditoris.● Espais no convencionals.● Plataformes digitals.

5 Situacions d'aprenentatge per al conjunt de les competències de l'àrea/matèria

A continuació, es presenten alguns principis rellevants que haurien de tindre's en compte a l'hora de dissenyar situacions d'aprenentatge per a la pràctica docent d'Expressió Artística. Les situacions d'aprenentatge posen en relació les competències específiques de l'assignatura amb procediments i contextos d'aprenentatge desitjables.

L'aprenentatge dels sabers bàsics propis de la matèria hauria d'establir-se en forma de bastida que aferme continguts adquirits en cursos previs incorporant-los de manera natural en propostes noves, i evitant repetir conceptes any rere any.

Tenint en compte que les situacions d'aprenentatge, han de connectar-se amb els desafiaments del segle XXI, en el context de la matèria d'Expressió Artística s'han de relacionar i justificar els referents que s'utilitzen sobre la base de la seua connexió amb eixos i temàtiques de transcendència social vinculades als reptes del present, com ara el consum responsable, la resolució pacífica dels conflictes, la valoració de la diversitat personal i la cultural, el respecte al medi ambient i la gestió de residus, o la vida saludable, entre d'altres.

A més, han de tindre en compte la diversitat personal i cultural incloent en els relats d'aula els *microrelats*, és a dir, els de col·lectius minoritzats (perspectiva multicultural, de gènere). Això es planteja com una oportunitat per a ampliar referents i explorar els matisos que proporciona introduir multiplicitat de mirades i respostes a reptes que són comuns.

D'altra banda, per a la qüestió de la sostenibilitat, i en connexió amb els ODS, es recomana la incorporació de materials sostenibles i reciclats a l'aula. En aquest sentit, es tractaria no només

d'utilitzar-los, sinó de reflexionar entorn del seu ús, consum i el significat que proporcionen en les creacions d'aula.

Per a poder integrar les experiències personals de l'alumnat, podem detonar els processos d'aprenentatge partint de situacions quotidianes i de vivències compartides, establint els vincles pertinents amb els sabers bàsics i les competències específiques de l'àrea.

Incorporar referents de la cultura visual i audiovisual (com ara imatges de xarxes socials o publicitat) garanteix la connexió amb interessos i amb aprenentatges que l'alumnat ja posseeix, però que no vincula amb els continguts de l'aula. Això permet desdibuixar el límit entre el centre educatiu com a únic espai educador i l'exterior com a font d'experiències desvinculades de l'escola.

Per a considerar altres contextos educatius que ajuden a donar sentit a l'aprenentatge en el lloc de la seua realització, podem utilitzar espais del centre educatiu més enllà de l'aula de referència per a fomentar així el sentiment de pertinença en l'alumnat, intentant que se senta part d'un col·lectiu i reforçar així la seua autoestima. També podem explorar les possibilitats del context més pròxim (barri, poble, ciutat) i establir relació amb els agents culturals de l'entorn. En aquest sentit podem propiciar la participació de creadors i creadores en el centre (mitjançant programes de residències artístiques o invitació a professionals vinculats al món de la creació).

Comptar en els centres educatius amb la figura d'un/a coordinador/a o mediador/a cultural, que afavorisca la participació de l'alumnat del centre en activitats culturals i artístiques de l'entorn, pot ser una manera d'afermar la presència de la cultura i de les propostes culturals de l'entorn en els centres.

L'aula d'Expressió Artística no hauria de ser un lloc exclusivament per a "fer", sinó també per a pensar, connectar, relacionar, estudiar i debatre; en definitiva, per a estimular la reflexió i el pensament crític i divergent. Les propostes d'aula han de ser obertes, de resposta múltiple, i no suposar necessàriament la uniformitat dels productes finals, en el cas que n'hi haja, per a afavorir la inclusivitat i l'heterogeneïtat ocasionades per les diferents personalitats, inquietuds, contextos i vivències de l'alumnat.

Fomentar els processos d'investigació en què es reflexione entorn de les idees i els referents socioculturals que l'alumnat va adquirint és imprescindible per a crear propostes que vagen més enllà de la manualitat i es conformen com a experiències pedagògiques significatives. L'alfabetització visual implica educar la mirada, i per a això hem d'instaurar la pedagogia de la sospita en relació amb les imatges que ens envolten i preguntar-nos constantment sobre els seus possibles significats. La gestió crítica de la cerca i la selecció de la informació en els processos d'aprenentatge és fonamental perquè l'alumnat comprega que les imatges que consumeix diàriament estan carregades de significats i d'intencions.

El desenvolupament del pensament crític i divergent permet enfrontar-se a altres situacions de manera creativa, per la qual cosa els processos de reflexió inherents a la pràctica artística en el context de l'aula garanteixen aprenentatges transferibles a altres situacions en el seu dia a dia o a altres àrees de coneixement.

Les situacions d'aprenentatge han d'incloure necessàriament elements emocionals per la capacitat que tenen per a interferir i determinar els processos d'aprenentatge. En aquest sentit, la cura dels espais de treball, l'ús respectuós d'aquests, de manera que els senten com a espais propis, pot ajudar a crear experiències més connectades amb l'alumnat i les seues necessitats afectives.

S'ha de garantir l'accés a l'aprenentatge del conjunt de l'alumnat aplicant els principis del disseny universal d'aprenentatge, atenent les dimensions física, cognitiva, sensorial i emocional.

És recomanable justificar de manera assertiva les opinions relatives al treball de l'alumnat, fomentant el reforç positiu i l'adequació de les apreciacions als objectius de la proposta i no a valoracions personals desvinculades d'aquesta.

La complexitat de la creació artística i el respecte pels temps de treball i els seus diferents ritmes suposa acceptar que tot procés d'aprenentatge inclou moments d'adaptació. Per a això, els

temps de treball amplis afavoreixen el disseny de seqüències didàctiques que permeten explorar totes les fases del procés creatiu i valorar l'error com una oportunitat per a aprendre.

A més, hem d'emprar un llenguatge inclusiu i igualitari que integre la diversitat inherent als grups amb els quals treballem i facilitar moments per a compartir idees i opinions de manera assertiva.

Hem d'incentivar hàbits de constància i autoexigència, i el plaer per la consecució d'objectius reals. És important que l'alumnat es veja capaç d'acabar els processos i prendre consciència del propi aprenentatge fomentant la reflexió, per la qual cosa hem de programar tasques viables, flexibles i adaptades a les seues capacitats.

Per a fomentar altres formes de representació, es recomana utilitzar estratègies de pensament visual en la conceptualització de continguts curriculars, així com en l'organització i la planificació de projectes o registre d'evidències en processos d'aprenentatge.

Finalment, el desenvolupament de projectes artístics col·lectius fomenta la participació i el diàleg implicant l'alumnat en processos de treball que requereixen cooperació. S'ha de potenciar l'arribada a acords per mitjans dialogats fomentant la cultura democràtica i l'oralitat en l'expressió d'opinions, posicionaments i emocions, i la recepció d'idees alienes.

6 Criteris d'avaluació

6.1. Competència específica 1. Criteris d'avaluació

CE1. Representar idees, sentiments i emocions en propostes creatives, seleccionant tècniques, materials i mitjans artístics adequats a la finalitat comunicativa.

Cr 1.1. Seleccionar les tècniques i els materials més adequats a la finalitat comunicativa en els processos de creació artística utilitzant de manera deliberada les possibilitats expressives dels elements del llenguatge visual i audiovisual.

Cr 1.2. Justificar l'adequació de les tècniques i els materials utilitzats al missatge que es desitja comunicar.

Cr 1.3. Utilitzar diversitat de tècniques i materials, incloent-hi els mitjans digitals, en la representació d'idees, emocions i sentiments, prenent en consideració el criteri de sostenibilitat.

Cr 1.4. Valorar la consecució dels processos de treball i la qualitat dels acabats com a part indispensable del procés de creació fomentant l'autoexigència i l'autocrítica.

6.2. Competència específica 2. Criteris d'avaluació

CE2. Analitzar la dimensió ètica, estètica i comunicativa de les propostes creatives pròpies establint relacions amb referents artístics i culturals diversos des d'una perspectiva inclusiva.

Cr. 2.1. Relacionar les produccions artístiques pròpies amb altres referents artístics classificant i establint connexions entre els seus elements temàtics i formals.

Cr. 2.2. Argumentar, de manera raonada i respectuosa, els criteris formals i conceptuals de les pròpies creacions utilitzant la terminologia específica de l'àrea.

Cr. 2.3. Integrar la perspectiva de gènere, multicultural, inclusiva i sostenible en les pròpies creacions i valorar la dimensió ètica com a part inherent a la producció artística.

6.3. Competència específica 3. Criteris d'avaluació

CE3. Emprendre processos de creació artística que promoguen la transversalitat de la cultura i les arts, la seua connexió amb multiplicitat de sabers i la seua relació amb els reptes del segle XXI.

Cr 3.1. Incorporar continguts propis de diferents disciplines en els processos de creació artística establint connexions entre multiplicitat de sabers.

Cr 3.2. Integrar temàtiques de rellevància social, personal i ètica en les creacions pròpies vinculant les pròpies produccions creatives amb els reptes del present.

Cr 3.3. Dissenyar cadascuna de les fases del procés creatiu de manera coherent a la seua intenció comunicativa, detectar les necessitats de l'entorn i optimitzar els recursos disponibles.

Cr 3.4. Participar en processos col·lectius de creació artística, implicant-se en les diferents fases de treball i assumint de manera proactiva els diferents rols i tasques assignats.

6.4. Competència específica 4. Criteris d'avaluació

CE4. Compartir les produccions artístiques pròpies a través de diferents canals i contextos, justificant la selecció d'idees, tècniques, eines i processos, i promovent la participació en la vida cultural de l'entorn.

Cr 4.1. Planificar la difusió de les diferents produccions artístiques, seleccionant els canals més adequats per a exposar-les segons les característiques del projecte i implicant la comunitat educativa.

Cr.4.2. Utilitzar la normativa vigent en l'ús de recursos TIC i entorns virtuals per a difondre els projectes, promovent una identitat digital respectuosa.

Cr.4.3. Avaluar el producte final, justificant les decisions preses en el procés de treball i rebent amb obertura les opinions alienes i les propostes de millora.

Cr. 4.4. Promoure la participació en la vida cultural difonent les produccions artístiques pròpies i establint relacions amb centres de producció cultural de l'entorn.

6.5. Competència específica 5. Criteris d'avaluació

CE5. Valorar la contribució de la pràctica artística al desenvolupament social, cultural i econòmic, i a la construcció de la identitat individual i col·lectiva, identificant els seus múltiples llenguatges i àmbits d'aplicació.

Cr. 5.1. Identificar els principals sectors professionals de les arts integrant la seua contribució a la societat, la cultura i l'economia.

Cr. 5.2. Argumentar la importància de la diversitat i la sostenibilitat cultural en el desenvolupament de la identitat individual i col·lectiva.

Cr. 5.3. Valorar la diversitat de llenguatges d'expressió artística, participant de l'experiència d'apreciació i creació en processos creatius individuals i col·lectius.